

1521. Toplantı, 4-6 Mart 2025 (DH)

İnsan Hakları

H46-34 Öner ve Türk grubu (**Başvuru** No. 51962/12), **Altuğ** Taner Akçam grubu (**Başvuru** No. 27520/07), Artun ve Güvener grubu (**Başvuru** No. 75510/01) ve **Işıkırık** grubu (**Başvuru** No. 41226/09) / Türkiye

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının icrasının denetimi

Referans belgeler

DH-DD(2025)44 ; CM/Del/Dec(2024)1492/H46-36

Başvuru	Dava	Yargıtay	Nihai	Sınıflandırma göstergesi
51962/12	ÖNER VE TÜRK GRUBU (dava listesi CM/Notes/1521/H46-34-app)	31/03/2015	30/06/2015	Karmaşık sorun
27520/07	ALTUĞ TANER AKÇAM GRUBU (dava listesi CM/Notes/1521/H46-34-app)	25/10/2011	25/01/2012	Karmaşık sorun
75510/01	ARTUN VE GÜVENER GRUBU (dava listesi CM/Notes/1521/H46-34-app)	26/06/2007	26/09/2007	Karmaşık sorun
41226/09	İŞIKIRIK GRUBU (dava listesi CM/Notes/1521/H46-34-app)	14/11/2017	09/04/2018	Karmaşık ve yapısal sorun

- İşbirliği projesi: 2520 – Temel Haklar Alanında Türkiye Anayasa Mahkemesi Kararlarının Etkili Uygulanmasının Desteklenmesi

Dava açıklaması

Bu dava grupları, esas olarak, nefret veya şiddete teşvik etmeyen görüşlerini ifade ettikleri için cezai kovuşturmayaya maruz kalan başvuranların ifade özgürlüğüne haksız ve orantısız müdahaleler ve bunun sonucunda toplumun genelinde ortaya çıkan caydırıcı etki ile ilgilidir¹.

Öner ve Türk dava grubu, başvuruçuların Terörle Mücadele Kanunu uyarınca mahkûm edilmelerini konu almaktadır (özellikle TMK m. 6/2 – terör örgütlerinin açıklamalarının basılması – ve m. 7/2 – yasadışı örgüt propagandası). Ayrıca Türk Ceza Kanunu'nun 215 ve 216. maddeleri kapsamındaki suçlar nedeniyle verilen mahkûmiyetler de bu gruba dahildir (suçu veya suçluyu övme; halkı kin ve düşmanlığa tahrik; toplumun bir kesimini sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölgesel farklılık temelinde aşağılamak).² Bu davalarda AİHM, Sözleşme'nin 9., 10. ve 11.³ maddelerinin ihlal edildiğini tespit etmiştir.

Işıkırık dava grubu, Türk Ceza Kanunu'nun 220/6 ve 220/7 maddelerini konu almaktadır. Bu hükümler, yasadışı bir örgüt adına suç işleyen veya bir yasadışı örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişilerin örgüt üyesi olarak cezalandırılmasını öngörmektedir.

¹ Hatırlanacağı üzere, Komite, Mart 2024 DH (1492-toplantısında), *Nedim Şener* grubu ile ilgili olarak, bu grup için gerekli olan tüm bireysel ve genel tedbirleri birlikte incelemek üzere karar vermiş ve bir sonraki incelemenin, *Alparslan Altan* ve *Akgün* gruplarının davalarıyla aynı toplantıda gerçekleştirilmesine karar vermiştir. Bu davaların tümü, ilgili ve yeterli nedenler olmaksızın haksız ön duruşma tutuklamalarıyla ilgilidir.

² *Güler ve Uğur* (31706/10) davası, başvuranların din özgürlüğüne müdahalenin, açıklık ve öngörülebilirlik şartlarını karşılamadığı için kanunla öngörülmemiş olması nedeniyle 9. maddenin ihlaliyle ilgilidir, zira sadece bir dini törene katılmanın Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesinin 2. fıkrası kapsamına gireceğinin öngörülebilmesi nedeniyle.

³ *Şahin Duman ve Diğerleri* (71667/11) davası, başvuranların 13'ünün Ceza Kanunu'nun 220 § 6 ve 314 § 3 maddeleri uyarınca terör örgütü üyesi olmadan terör örgütü adına suç işledikleri gerekçesiyle, diğer üçünün ise Terörle Mücadele Kanunu'nun 7 § 2 maddesi uyarınca terör propagandası yaptıkları gerekçesiyle mahkûm edilmeleri nedeniyle 11. maddenin ihlali ile ilgilidir.

Mahkeme, özellikle TCK 220/6 ve 220/7 maddelerinin lafzını ve iç hukuk makamları tarafından yapılan geniş yorumlarını eleştirmiştir; bu yorumların keyfî müdahalelere karşı yeterli koruma sağlamadığını, öngörülebilirlikten uzak olduğunu ve caydırıcı bir etki yarattığını belirtmiştir. Bu grupta yer alan *Kaplan, Fesih Çoban ve Çetinkaya* davaları ayrıca adil yargılanma hakkı ihlallerini kapsamaktadır; zira Mahkeme, başvurucular ile isnat edilen suç arasındaki bağlantıyı ortaya koymak için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığını tespit etmiştir (6., 10. ve 11. maddelerin ihlali).

Altuğ Taner Akçam dava grubu ise TCK m. 301 kapsamındaki kovuşturmaları içermektedir (Türk milletini veya devletin organ ve kurumlarını – yargı ve ordu dâhil – alenen aşağılamak). Mahkeme, madde metninin “kabul edilemez derecede geniş” olması nedeniyle kanunun kalitesi şartını karşılamadığına hükmetmiştir (10. madde ihlali).

Artun ve Güvener dava grubu, kamu kurumları, kamu görevlileri ve Cumhurbaşkanına yönelik hakaret suçlarından verilen mahkûmiyetlere ilişkindir (TCK m. 125/3 ve 299).⁴ Vedat Şorli kararında AİHM, 299. maddeye ilişkin olarak, bu hükmün Cumhurbaşkanına yönelik bilgi ve görüş açıklamalarında özel bir koruma ve ayrıcalık sağladığını, bunun yapısal bir sorun olduğunu ve ilgili iç hukukun 10. maddeyle uyumlu hâle getirilmesinin ihlalin giderilmesi için uygun bir yol olduğunu belirtmiştir (§ 54). Sevinç davasında ise Mahkeme, başvurucunun Askerî Ceza Kanunu'nun 85. maddesi uyarınca üstlerine hakaret suçundan mahkûm edilmesi sırasında iç mahkemelerin AİHM içtihadındaki kriterlere uygun bir menfaat dengesi değerlendirmesi yapmadığı sonucuna varmıştır.

İcra durumu

Yetkililer, eylem planlarında (DH-DD(2025)44) yer alan bireysel ve genel tedbirlere ilişkin güncellenmiş bilgileri sunmuş olup, bu bilgiler aşağıda ilgili başlıklar altında özetlenmiştir.

Bireysel tedbirler:

1) Adil Tazminat Ödemesi

Tüm davalarda adil tazminat ödenmiştir.

2) Yargılamanın Yenilenmesi

a) *Öner ve Türk grubu*: Başvuranların yargılamanın yenilenmesine ilişkin talepleri, *Güllü ve Selahattin Demirtaş* (No. 3) davalarında kabul edilmiş olup, yargılamalar devam etmektedir. *Yasin Özdemir* davasında başvuran, yenilenen yargılama sonucunda beraat etmiş ve karar kesinleşmiştir. *Öner ve Türk* davasında başvuranlar, yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunmak için öngörülen süre içinde başvuruda bulunmamışlardır.

b) *Işıkırık grubu*: *İlyas Gündüz, Balta, Gök, Kaplan, Çiçek ve Diğerleri ile Çetinkaya* davalarında başvuranların yargılamanın yenilenmesi talepleri kabul edilmiş olup, yargılama devam etmektedir. *Buluş ve Diğerleri* davasında başvurucuların yargılamanın yenilenmesine ilişkin talepleri Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmektedir. *Orman ve Diğerleri, İ.K. ve B.A.* davalarında başvuranların yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunmaları için hâlen süre bulunmaktadır. *Işıkırık ile Bakır ve Diğerleri* davalarında başvurucular, yenilenen yargılama sonucunda beraat etmişlerdir; bu kararlar çeşitli tarihlerde kesinleşmiştir.

c) *Altuğ Taner Akçam grubu*: *Özlü* davasında başvurucunun yargılamanın yenilenmesi talebi kabul edilmiş olup, süreç derdesttir. Altuğ Taner Akçam'a yönelik ceza soruşturmaları, Mahkeme'nin kararından önce kovuşturmayla yer olmadığına ilişkin kararlarla sona ermiştir.

d) *Artun ve Güvener grubu*: *Ataç, Uzan ve Vedat Şorli* davalarında başvuranların yargılamanın yenilenmesi talepleri kabul edilmiş olup, süreç derdesttir. *Yorulmaz* davasında başvuranın yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunması için hâlen süresi bulunmaktadır. *Sevinç* davasında, Mahkeme kararları sonrasında yargılamanın yenilenmesi talep etme hakkı bulunan başvurucu bu talebi kullanmamıştır. *Artun ve Güvener* davasında başvuranlar yenilenen yargılama sonucunda beraat etmişlerdir.

⁴ Ceza Kanunu'nun 299. maddesi, Cumhurbaşkanına hakaret etmeyi bir yıl ile dört yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılan bir suç olarak tanımlamaktadır ve bu suçun kamuya açık bir şekilde işlenmesi halinde ceza 1/6 oranında artırılmaktadır. Ceza Kanunu'nun 125. maddesi ise hakaretle ilgili genel hüküm olup, üç ay ile iki yıl arasında hapis cezası öngörmekte ve bu suçun kamuya açık bir şekilde işlenmesi halinde ceza 1/6 oranında artırılmaktadır. Hakaret edilen kişi kamu görevlisi ise, ceza bir yıldan az olamaz.

3) Gök davasında Kural 9.1 kapsamında yapılan bildirim (DH-DD(2024)1371)

Başvuran, yenilene yargılama sonunda bir silahlı örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına işlenen suçtan mahkûm edilerek hapis cezasına çarptırıldığını belirtmiştir. Bu nedenle, Mahkeme'nin kararının yerine getirilmediğini ileri sürmüştür.

Genel tedbirler:

1) Öner ve Türk grubu (Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu uyarınca haksız mahkumiyetler)

Komite, bu gruba ilişkin son incelemesini 1492. toplantısında (Mart 2024) (DH) gerçekleştirmiş ve ifade özgürlüğünün kullanımıyla bağlantılı soruşturma, kovuşturma ve mahkûmiyet sayılarında kayda değer bir düşüş olduğuna dair bilgi sunulmadığı için, yetkililere Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu'nda ek yasal değişiklikler yapılmasını değerlendirmeleri yönündeki çağrısını yinelemiştir. Komite özellikle, ifade özgürlüğü hakkının kullanılmasının suç teşkil etmediğinin açık şekilde düzenlenmesi ve ceza hükümlerinin uygulanmasının yalnızca şiddet veya nefrete tahrik teşkil eden durumlara sınırlanmasına yönelik somut adımlar atılmasını istemiştir.

Buna karşılık olarak yetkililer, Komite'nin bu grubu son incelemesinden önce de açıkladıkları görüşlerini tekrar etmişlerdir. Buna göre 2013 yılında yapılan yasal değişikliklerin (Terörle Mücadele Kanunu'nun 6 § 2 ve 7 § 2 maddeleri ile Ceza Kanunu'nun 215. maddesi bakımından) yeterli olduğu belirtilmiştir. Ceza Kanunu'nun 215. maddesine ilişkin olarak, Yasin Özdemir davasındaki (2021) Mahkeme tespitlerine atıfla, 2013 değişikliğinin sanık aleyhine geniş yorumlara karşı güvenceler sağladığı, ancak başvuranın davasında derece mahkemelerinin 2013 değişikliğini uygulamadığı ileri sürülmüştür. Ceza Kanunu'nun 216. maddesine ilişkin olarak ise Mahkeme'nin bu hükmün lafzını sorgulamadığı ve maddenin Mahkeme içtihadına uygun şekilde uygulandığı ifade edilmiştir. Yetkililer bu değerlendirmelerini desteklemek üzere; üç örnek savcılık kararı, 16 örnek ilk derece mahkemesi kararı, beş Anayasa Mahkemesi kararı, altı Yargıtay kararı ve dört bölge adliye mahkemesi kararını (2021–2024 tarihleri arasında verilmiş) sunmuşlardır.

2) Işıkırık grubu (Ceza Kanunu m. 220 §§ 6 ve 7 -yasa dışı örgüt adına suç işleme, yardım etme; m. 314 kapsamında örgüt üyeliği suçuna otomatik mahkûmiyet sonucunu doğuran hükümler)

Komite, son incelemesinde, Anayasa Mahkemesinin Ceza Kanunu'nun 220. maddesinin 6. fıkrasını iptal eden kararını memnuniyetle karşılamış ve yetkilileri, 12 Mart 2024 tarihinde yürürlüğe giren yasa değişikliğinin tüm ayrıntılarını ve analizini sunmaya davet etmiştir; Komite, bu hükmün iç hukuk mahkemeleri tarafından uygulanması konusunda güncel bilgilendirilmesini talep etmiştir. Komite ayrıca, Ceza Kanunu'nun 220. maddesinin 7. fıkrasının Sözleşme'ye uygun bir şekilde uygulandığını gösteren örnek kararları memnuniyetle karşılamış ve bu tür kararların sunulmaya devam edilmesini teşvik etmiştir.

Yetkililer, Ceza Kanunu 220. maddenin 6 fıkrasının uygulanmasına ilişkin 10 Haziran 2021 tarihli pilot kararında, Anayasa Mahkemesi'nin ihlalin yapısal bir sorundan kaynaklandığını tespit ettiğini hatırlatmışlardır. Anayasa Mahkemesi, 26 Ekim 2023 tarihli norm denetimi kararında, m. 220 § 6'yı "kanun kalitesi" şartlarını taşımadığı ve keyfi müdahalelere karşı hukuki koruma sağlamadığı gerekçesiyle iptal etmiştir. Yetkililer ayrıca, Anayasa Mahkemesi kararının yürürlüğe girdiği 12 Mart 2024 tarihinden önce TBMM'nin, Mahkeme'nin tespit ettiği eksiklikleri gidermek üzere ilgili hükümleri değiştirdiğini bildirmiştir. Onlara göre, bu değişiklik yapılmadan önce dahi iç hukuk mahkemelerinde Sözleşme'ye uygun bir uygulama pratiği gelişmiş durumdaydı. Değişikliğin yakın zamanda yürürlüğe girmiş olması nedeniyle, uygulamaya ilişkin yeterli sayıda örnek karar bulunmadığı belirtilmiştir.

220. maddenin 7. fıkrası ile ilgili olarak, yetkililer 2012 yılında yapılan değişiklik⁵ ve Bakanlar Komitesi tarafından halihazırda kabul edilmiş olan Yargıtay'ın Sözleşme ile uyumlu içtihatlarını hatırlattı. Komite'nin halihazırda bilgisi dahilinde olan 2020 tarihli Anayasa Mahkemesi kararına ek olarak, yetkililer Yargıtay'ın 2024 yılında verdiği iki örnek karar ve bir ilk derece mahkemesinin verdiği bir başka kararı daha sunmuşlardır.

3) Altuğ Taner Akçam (Ceza Kanunu'nun 301. maddesi: Türk milletini veya devletin organ ve kurumlarını alenen kötülemek) ve Artun ve Güvener grupları (Ceza Kanunu'nun 125 § 3 ve 299. maddeleri: kamu kurumlarını, görevlilerini ve Cumhurbaşkanını hakaret etmek)

Komite, bu gruba ilişkin son incelemesinde, yetkililere TCK'nın 125 § 3 ve 301. maddelerinde ek yasal değişiklikler yapılmasını ve TCK'nın 299. maddesinin yürürlükten kaldırılmasını değerlendirmeleri yönündeki önceki çağrılarını yinelemiştir.

⁵ Bkz. CM/Del/Dec(2020)1369/H46-33.

Yetkililer ise, bu grup bakımından ilave bir yasal reforma gerek olmadığı yönündeki önceki görüşlerini sürdürmüşlerdir. 2008 yılında TCK m. 301'in değiştirildiğini, bu kapsamda "Türklük" ibaresinin "Türk milleti" ile değiştirildiğini hatırlatmışlardır. Ayrıca, azami cezanın düşürüldüğü ve bu madde kapsamındaki bir suç nedeniyle soruşturma başlatılabilmesi için Adalet Bakanı tarafından izin verilmesi şartının getirildiği belirtilmiştir. Yetkililer, Altuğ Taner Akçam kararından sonra benzer bir ihlal tespit edilmediğini, söz konusu kararın hükmü öngörülebilir olmamakla eleştirdiğini, ancak daha sonraki davalarda Mahkeme'nin müdahalenin orantılılığına odaklandığını ifade etmişlerdir. Bu nedenle, Bakanlık izni şartının benzer ihlallerin önüne geçen etkili bir filtreleme mekanizması olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca, bu hükmün ifade özgürlüğünü sınırlamak veya caydırıcı bir etki yaratmak amacıyla kullanılmadığı ileri sürülmüştür. Bu değerlendirmeyi desteklemek üzere, 2023 ve 2024 yıllarında verilmiş iki bölge adliye mahkemesi kararı, üç ceza mahkemesi kararı ve üç savcılık kararını örnek olarak sunmuşlardır.

Benzer şekilde, TCK m. 125 ve 299 bakımından da yetkililer, Mahkeme'nin bu hükümlerin lafzını eleştirmediğini veya 299. maddenin yürürlükten kaldırılması gerektiğini belirtmediğini, eleştirinin uygulanmadaki orantısızlığa yönelik olduğunu savunmuştur. Bu nedenle yasal değişikliğe gerek bulunmadığı, içtihat uygulamasındaki değişikliklerin ve farkındalık artırıcı faaliyetlerin yeterli olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, üye devletler arasında devlet başkanlarına veya kamu görevlilerine yönelik hakaretin suç olmaktan çıkarılmasına ilişkin bir uzlaşma bulunmadığı vurgulanmıştır. Yetkililer, *Pablo Rivadulla Duró / İspanya (27925/21)* kararında Mahkeme'nin, Krala hakareti suç olarak düzenleyen hükümlerin Sözleşme'ye uygun olduğunu kabul ettiğini belirtmişlerdir. Bu görüşlerini desteklemek üzere, Avrupa Mahkemesi içtihadına atıf yapan 2022 tarihli bir Anayasa Mahkemesi kararını sunmuşlardır. Ayrıca, 2022-2024 yılları arasında verilmiş üç Yargıtay kararı, beş bölge adliye mahkemesi kararı, sekiz ilk derece ceza mahkemesi kararı ve iki savcılık kararını dosyaya iletmışlerdir.

Sevinç davasına ilişkin olarak Komite'nin, yetkililerden son beş yıla ait istatistiksel bilgilerle birlikte Askerî Ceza Kanunu'nun 85. maddesinin uygulanmasına ilişkin örnek mahkeme kararları talebine cevaben; 2024 tarihli bir Yargıtay kararı, 2023 tarihli bir bölge adliye mahkemesi kararı ve yine 2023 yılına ait bir savcılık kararı sunulmuştur. Yetkililer bu davadaki mahkûmiyetin askerî mahkeme tarafından verildiğini, ancak askerî mahkemelerin 2017 Anayasa değişikliği ile kaldırıldığını belirtmişlerdir. Bu suçun artık sivil mahkemelerce incelendiğini ve bu mahkemelerde Sözleşme'ye uygun bir uygulama pratiğinin geliştiğini ifade etmişlerdir.

4) Bu davalarda ilgili ulusal hükümlerin uygulanmasına ilişkin veriler

Komite, son beş yıl boyunca Terörle Mücadele Kanunu'nun 6 § 2 ve 7 § 2 maddeleri ile Türk Ceza Kanunu'nun 215, 216, 220 § 7, 314, 125 § 3, 299 ve 301. maddelerinin uygulanmasına ilişkin ayrıntılı verilerin, ilgili fiil türleri de belirtilmek suretiyle sunulmasını defalarca talep etmiştir. Bu veriler, Komite'nin söz konusu hükümlerin uygulama şeklini değerlendirebilmesi bakımından gerekli görülmüştür. Komite ayrıca, bu tür hedefe yönelik veri toplama kapasitesinin artırılması için Avrupa Konseyi'nin bir projesinden faydalanma imkânının değerlendirilmesini de teşvik etmiştir.

Buna yanıt olarak yetkililer, Adalet Bakanlığı'na bağlı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından resmî olarak yayımlanan verilere atıfla, Ceza Kanunu'nun ilgili bölümleri ile Terörle Mücadele Kanunu'nun tamamı bakımından 2022 ve 2023 yıllarındaki kovuşturma ve mahkûmiyet sayılarını sunmuşlardır. Ancak bu veriler, her bir suç bakımından ayrı ayrı istatistik içermemektedir⁶.

5) Alınan ve/veya planlanan diğer genel tedbirler hakkında bilgi

Yetkililer çeşitli projelere ve farkındalık artırma faaliyetlerine ilişkin bilgi vermişler; 2023 ve 2024 yıllarında Türkiye Adalet Akademisi tarafından ifade özgürlüğü konusunda düzenlenen hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerden yararlanan hâkim ve savcı sayısını paylaşmışlardır. Ayrıca yeni İnsan Hakları Eylem Planı ile yeni Yargı Reformu Strateji Belgesi'nin hazırlık aşamasında olduğunu hatırlatmış ve 2024 yılında Cumhurbaşkanı ile Adalet Bakanı tarafından ifade özgürlüğünün korunmasının önemi hakkında verilen üst düzey siyasi mesajlara atıf yapmışlardır.

6) *Kural 9.2 başvuruları (Altuğ Taner Akçam grubu için 11 STK (DH-DD(2025)85), İnsan Hakları Derneği (İHD) (DH-DD(2025)92), Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği (DH-DD(2024)264 ve DH-DD(2025)93), İfade Özgürlüğü Derneği (İFÖD) (DH-DD(2024)305))*

Altuğ Taner Akçam grubu davaları bakımından STK'lar, Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesinin, ifade özgürlüğünün korunması kapsamına giren eleştirel açıklamaları suç saymak için hâlen geniş şekilde uygulandığını ve Adalet Bakanlığı'nın soruşturma izni mekanizmasının keyfî kullanımına karşı herhangi bir

⁶ Örneğin, "Onura Karşı Suçlar" (Ceza Kanunu'nun 125 ila 134. maddeleri) başlığı altında açılan davaların sayısı 2022'de 314.936 iken, 2023'te 322.021'dir; "Devletin Egemenlik Araçlarına ve Organlarının Onuruna Karşı Suçlar" (Ceza Kanunu'nun 299-301. maddeleri) başlığı altında açılan dava sayısı 2022'de 6.769 iken, 2023'te 6.646 olmuştur. Terörle Mücadele Kanunu kapsamında verilen mahkûmiyet sayısı 2022'de 1.302 iken, 2023'te 1.022 olmuştur.

koruma sağlamadığını ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerini desteklemek üzere, TCK 301 kapsamında yakın tarihli soruşturma ve mahkûmiyet kararlarından örnekler sunmuşlardır.

STK'lar ayrıca, Bakanlık tarafından söz konusu ceza hükümlerinin her biri için istatistiklerin yayımlanmamasını eleştirmiştir. Yetkililerce sunulan örnek kararların aşırı derecede seçici olduğu ve genel yargısal uygulamayı yansıtmadığı belirtilmiştir. STK'lar mevcut gruplarda incelenen çeşitli hükümler kapsamında verilmiş yakın tarihli soruşturma ve mahkûmiyet kararlarından örnekler paylaşmış ve Bianet tarafından yayımlanan bir izleme raporuna atıf yapmışlardır⁷. Bu rapora göre, son 10 yılda en az 250 gazeteci hakkında Cumhurbaşkanına hakaret suçundan soruşturma yürütülmüş ve bunlardan en az 76'sı hapis cezası veya para cezasına mahkûm edilmiştir. STK'lar, 2024 yılı İfade Özgürlüğü ve Gazetecilik Davaları Adalet İzleme Programı'na dayanarak, Terörle Mücadele Kanunu'nun 7 § 2 maddesinde düzenlenen "terör örgütü propagandası" suçunun en sık uygulanan hükümlerden biri olduğunu (162 sanık, bunların 56'sı gazeteci) belirtmişlerdir. Ayrıca 1 Eylül 2023 – 20 Temmuz 2024 tarihleri arasında: TCK 125 § 3 (kamu görevlisine hakaret) kapsamında 101 sanığın 38'inin, TCK 299 (Cumhurbaşkanına hakaret) kapsamında 63 sanığın 24'ünün gazeteci olarak yargılandığını bildirmişlerdir.

Sekreteryaya'nın analizi

Bireysel tedbirler

1) *Öner ve Türk grubu*: Yetkililerden, *Güllü ve Selahattin Demirtaş* davasında (No. 3) yeniden açılan yargılamanın sonucu hakkında bilgi vermeleri istenebilir.

2) *Işıkırık grubu*: Yetkililer, Anayasa Mahkemesi'nde görülen *Buluş ve Diğerleri* davasının sonucu, *İlyas Gündüz, Balta, Gök, Kaplan, Çiçek ve Diğerleri* ile *Çetinkaya* davalarının yeniden açılması ve *Orman ve Diğerleri, İ.K. ve B.A.* davalarının yeniden açılması hakkında bilgi vermeye davet edilebilir.

3) *Altuğ Taner Akçam grubu*: Yetkililer, *Özlü* davasında yeniden açılan yargılamalar hakkında bilgi vermeye davet edilebilir.

4) *Artun ve Güvener grubu*: Yetkililerin, *Ataç, Uzan ve Vedat Şorli* davalarında yeniden açılan yargılamaların sonucu hakkında ve *Yorulmaz* davasında yargılamanın yeniden açılması hakkında bilgi sunmaya davet edilebileceği değerlendirilmiştir.

5) *Tekrarlayan davaların kapatılması önerisi*: Komite'nin yerleşik uygulamasına göre, bireysel tedbirler alınmış olsa dahi, pilot ve önder (leading) davalar kapatılmamakta ve bu davalar kapsamında genel tedbirlerin incelenmesine devam edilmektedir. Bu nedenle, *Öner ve Türk, Işıkırık, Altuğ Taner Akçam ve Artun ve Güvener* davalarının kapatılması önerilemez; zira bu önder davalar bakımından başka bir tedbir gerekmiyor görünse dahi genel tedbirlerin denetimi sürecektir. Buna karşılık, *Yasin Özdemir, Bakır ve Diğerleri ve Sevinç* davalarında başka bireysel tedbir gerekmemesi nedeniyle, Komite'nin uygulaması doğrultusunda bu tekrarlayan davaların incelemesinin kapatılması önerilmektedir. Bu amaçla bir taslak nihai karar eklenmiştir.

Genel tedbirler

1) *Bu davalarda ilgili ulusal hükümlerin uygulanması*

Yetkililer tarafından sunulan örnek yargı kararları, özellikle yüksek mahkemeler tarafından verilenler, Sözleşme'ye ve özellikle ifade özgürlüğüne ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına uygun biçimde dayanır görünmektedir. Bu husus memnuniyetle not edilebilir. Bununla birlikte, Komite'nin elinde yalnızca sınırlı sayıda örnek bulunmakta olup, bu sayıdan daha genel sonuçlar çıkarmak güç görünmektedir. Benzer şekilde, yetkililer tarafından sunulan ve 2022 ile 2023 yıllarında Ceza Kanunu'nun ilgili bölümleri ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamında yapılan soruşturma ve mahkûmiyet sayılarını gösteren istatistikî veriler, söz konusu suçların her biri bakımından ayrı ayrı veri içermediği için sağlam sonuçlara ulaşmayı güçleştirmektedir.

Avrupa Komisyonu'nun Türkiye hakkındaki 2024 raporu⁸ (30 Ekim 2024), ulusal güvenlik ve terörle mücadele ile ilgili ceza kanunlarının uygulanmasının, Sözleşme'yi ihlal etmeye ve Mahkeme'nin içtihatlarından sapmaya devam ederek ifade özgürlüğünü engellediğini belirtmiştir. Rapor ayrıca, eleştirel seslerin faaliyetlerinin tutuklamalar, gözaltılar, kovuşturmalar ve mahkûmiyetler yoluyla kısıtlanmaya devam ettiğini de gözlemlemiştir.

⁷ Bianet, bir haber sitesidir ve "Bağımsız İletişim Ağı"nın Türkçe kısaltmasıdır.

⁸ Bkz. Avrupa Komisyonu'nun Türkiye 2024 Raporu 2024 .

Benzer şekilde, Türkiye'de İfade ve Medya Özgürlüğü, İnsan Hakları Savunucuları ve Sivil Toplum Hakkında Memorandumunda⁹ (Mart 2024), eski Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Türk makamlarının ifade özgürlüğüne karşı olumsuz tutumunun ve makamların ve seçilmiş yetkililerin eylemlerine yönelik meşru eleştirilere karşı yüksek düzeyde hoşgörüsüzlüğün yeni ve endişe verici bir düzeye ulaştığını vurgulamıştır. Komiser, yetkililerin Ceza Kanunu'nun 299, 301 ve 314. maddeleri ile Terörle Mücadele Kanunu'ndaki hükümleri yaygın olarak kullandığını belirten 2020 Türkiye Raporu'nu hatırlatmış ve Mahkeme'nin kararlarına rağmen bu hükümlerin yetkililer tarafından yaygın olarak kullanılmaya devam ettiğini üzümlere belirtmiştir. Komiser, 2020 raporundaki bulguların hâlâ geçerli olduğunu vurgulamıştır.

Kural 9 uyarınca STK'lar tarafından sunulan belgelerin genel içeriği de bu bulguları desteklemektedir.

Komite'nin, gazetecilerin ve insan hakları savunucularının barışçıl ifadelerinden dolayı yeterli veya ilgili gerekçe olmaksızın haksız olarak gözaltına alınmalarına ilişkin *Nedim Şener* davaları ile yine keyfi gözaltıları konu alan *Alparslan Altan ve Akgün* davalarını birlikte incelemeye karar verdiği hatırlanmalıdır.

Bu çerçevede, yetkililer tarafından ek veri sunulmaması, Komite'nin söz konusu her bir hükmün ifade özgürlüğü bakımından nasıl uygulandığına dair somut sonuçlara ulaşmasını oldukça zorlaştırmaktadır. Bu nedenle Komite'nin daha önceki çağrılarını -yani son beş yıla ilişkin olarak Terörle Mücadele Kanunu'nun 6 § 2 ve 7 § 2 maddeleri ile Ceza Kanunu'nun 215, 216, 220 § 7, 314, 125 § 3, 299 ve 301. maddelerinin uygulanmasına dair, ilgili fiillerin türlerini ayrıntılarıyla içeren verilerin sunulması yönündeki talepleri- tamamen geçerliliğini korumaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi, yetkililerin, Sekreteryaya ile istişare içinde, bu tür hedefli veri toplama kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik bir Avrupa Konseyi işbirliği projesinin imkânlarını yeniden değerlendirmeleri teşvik edilebilir.

2) Yasama ve diğer önlemler

a) *Öner ve Türk grubunda* (Cumhuriyet savcıları ve yerel mahkemeler tarafından Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu hükümlerinin geniş yorumlanmasıyla ilgili), yukarıda bahsedilen raporlar ve yazışmalar sorunların devam ettiğine işaret etmektedir.¹⁰

Önceki incelemelerde Komite¹¹, Ekim 2019'da Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesinde yapılan ve haber verme sınırlarını aşmayan düşünce açıklamaları ile eleştiri amacı taşıyan ifadelerin suç teşkil etmeyeceğini açıkça ortaya koyan değişikliği memnuniyetle karşılamıştır.

Komite, Türkiye'nin söz konusu ihlallerin tekrarlanmamasını sağlama yükümlülüğünün ulusal uygulamalar ve içtihatlardaki gelişmelerle yerine getirildiğine ikna olmamıştır ve Komite'nin önceki kararlarındaki çağrılara uygun olarak, yetkililer bu değişiklikten ilham alarak, ifade özgürlüğü hakkının ihlaline yol açan Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Kanunu'nun diğer hükümlerinin değiştirilmesini değerlendirebilirler. Bu yönde bir adım, yasama organının ifade özgürlüğüne verdiği önemin açık bir göstergesi olacaktır.

b) *Işıkırık grubunda*, 9 Ocak 2025 tarihli Resmi Gazete'de¹² yer alan habere göre, Anayasa Mahkemesi, daha önce Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesinin ardından, Ekim 2023'te Parlamento tarafından değiştirilen (12 Mart 2024'te yürürlüğe giren) Ceza Kanunu'nun 220. maddesinin 6. fıkrasını ikinci kez iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi ikinci kararında, yasama organının yeni hükmü kabul ederken temel hak ve özgürlüklerle ilgili anayasal garantileri ve önceki kararındaki bulguları göz ardı ettiğini ve bu nedenle değiştirilen hükmün iptal edilen hükümlerle aynı sonuçları doğuracağını belirtmiştir. İptal kararı 9 Temmuz 2025 tarihinde yürürlüğe girecektir.

Komite, son kararlarında Ceza Kanunu'nun 220. maddesinin 6. fıkrasının ilk kez iptal edilmesini memnuniyetle karşılamıştı. 2024 yılındaki yasal değişikliklerin Anayasa Mahkemesi tarafından tespit edilen önceki eksiklikleri giderememiş olması üzücü olmakla birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin yeni kararı memnuniyetle karşılanabilir. Komite, yetkililerden bu kez Anayasa Mahkemesinin yasanın niteliği ile ilgili bulgularının 220. maddenin 6. fıkrasının gelecekteki değişikliklerinde dikkate alınmasını sağlamalarını isteyebilir ve yetkilileri Komiteyi gelecekteki gelişmeler hakkında bilgilendirmeye davet edebilir.

Ceza Kanunu'nun 220. maddesinin 7. fıkrası ile ilgili olarak, Komite'nin Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay tarafından Sözleşme'ye uygun şekilde uygulandığını zaten kabul ettiği ve yetkilileri, bu yargı uygulamasının yaygınlaşıp yaygınlaşmadığını değerlendirmek üzere daha fazla örnek karar sunmaya devam etmeleri için

⁹ Türkiye'de İfade ve Medya Özgürlüğü, İnsan Hakları Savunucuları ve Sivil Toplum Hakkında Memorandum, CommHR(2024)16'ya bakınız.

¹⁰ Örneğin, *Yasin Özdemir* kararında (7 Aralık 2021, No. 14606/18) Mahkeme, Ceza Kanunu'nun 215 § 1 maddesinin uygulanmasının, hükmün aşırı geniş bir yorumuna yol açabileceğini ve bu nedenle başvurucunun ifade özgürlüğü hakkına yapılan müdahalenin, hukukun gerekliliklerini karşılamadığını tespit etmiştir.

¹¹ Örneğin, bkz. CM/Del/Dec(2020)1369/H46-33 .

¹² Anayasa Mahkemesinin kararı (05/11/2024 tarihli; 2024/81 E. ve 2024/189 K. numaralı) <https://www.resmigazete.gov.tr/09.01.2025> adresinde bulunabilir.

teşvik ettiği hatırlatılmaktadır.¹³ Sunulan dört yeni örnek karar da aynı yönde olup, bu olumlu bir gelişmedir; ancak, daha fazla veri, özellikle istatistiksel bilgi bulunmadığından, özellikle savcılar tarafından açılan dava sayısı ile mahkumiyet ve beraat kararlarının sayısında genel bir düşüş eğilimi olup olmadığına dair bir sonuca varılması mümkün değildir.

c) *Altuğ Taner Akçam ve Artun ve Güvener gruplarında*, Komite yetkilileri, Ceza Kanunu'nun 301. maddesi (Türk milletini veya yargı ve ordu dahil devlet organ ve kurumlarını alenen kötülemek), 125. maddesinin 3. fıkrası (kamu kurumlarını, görevlilerini ve Cumhurbaşkanı'nı hakaret etmek) ve 299. maddesi (Cumhurbaşkanına hakaret)¹⁴ hükümlerinde yasal değişiklik yapılmasını değerlendirmeye tekrar çağırmıştır. Yetkililer ise, mevcut aşamada bu hükümlerde değişiklik yapılmasına gerek olmadığını ve Sözleşme'ye uygun uygulama ile ihlallerin tekrarlanmasının önlenebileceğini savunmaktadır.

Ancak, *Öner ve Türk grubunda* olduğu gibi, Komite, bu hükümlerin uygulanmasında ulusal uygulamada (özellikle savcılık uygulamalarında) ve içtihat hukukunda Sözleşme'ye yaygın olarak uyulduğuna ikna olmamıştır. Bu hükümlerin değiştirilmesi, Mahkeme'nin *Altuğ Taner Akçam ve Artun ve Güvener* davaları gruplarında tespit ettiği sorunları çözenin başlıca yolu olmaya devam edecektir. Ayrıca, Mahkeme'nin 2021 tarihli *Vedat Şorli* kararında (Sözleşme'nin 46. maddesine atıfta bulunarak) 10. maddenin ihlalinin 299. maddenin hazırlanması ve uygulanmasındaki bir sorundan kaynaklandığını belirttiği de hatırlanmalıdır¹⁵.

*Altuğ Taner Akçam*¹⁶ ve *Artun ve Güvener*¹⁷ grupları altında incelenen son kararlar da, 2008 yılında yapılan değişikliklere ve yetkililer tarafından getirilen güvencelere rağmen benzer sorunların devam ettiğini doğrulamaktadır.

Burada da yetkililer tarafından sağlanan örnek kararlar ilgiyle not edilebilir, ancak Komite'nin elinde bulunan yukarıda bahsedilen raporlar ve yazışmalar sorunların devam ettiğini teyit etmektedir. Yasal değişiklikler hazırlansa bile, savcılık ve yerel mahkemelerin ifade özgürlüğü hakkına yaklaşımlarında köklü bir değişiklik yapılması ve ceza hükümlerinin uygulanmasının şiddet veya nefrete teşvik vakalarıyla sınırlı tutulması gerekmektedir.

Bu bağlamda, bir yandan Komite, yetkilileri bu gruplarla ilgili hükümlerin uygulanmasına ilişkin örnek kararlar sunmaya devam etmeye davet edebilir. Öte yandan, yetkilileri, özellikle bu kararların uygulanması için gerekli yasal değişiklikler konusunda, örneğin yeni İnsan Hakları Eylem Planının hazırlanması çerçevesinde, daha somut önlemler almaya teşvik etmek isteyebilir. Yetkililerin bu amaçla Sekreteryaya'nın desteğinden yararlanmaları da önerilebilir.

Son olarak, Mahkeme, *Sevinç* davasında (*Artun ve Güvener grubu* içinde incelenmiştir), askeri mahkemelerin, Askeri Ceza Kanunu'nun 85. maddesi uyarınca başvuruları üstlerine hakaret etmekten mahkum ederken, içtihatlarında belirtilen kriterlere göre ilgili menfaatler arasında uygun bir denge kurmadığını tespit etmiştir (§§ 29, 30). Mevcut davada ihlalin temelini oluşturan askeri mahkemelerin kaldırılmış olması ve sivil yargı makamlarının bu hükmü uygularken Sözleşme'ye uygun bir uygulama geliştirmiş olması dikkate alınarak, Komite *Sevinç* davasının denetimini kapatma kararı alabilir.

Finansman sağlandı

¹³ Madde 220 § 7 şunu öngörmektedir: "Bir (yasadışı) örgüte bilerek ve kasten yardım ve yataklık eden herkes, örgütün hiyerarşik yapısına ait olmasa bile, örgütün üyesi olarak cezalandırılır. Üyelik için verilecek ceza, yardımın niteliğine bağlı olarak üçte ikiye kadar indirilebilir." Komite, 2020 yılının Mart ayında yapılan 1369-toplantısında (DH) (CM/Del/Dec(2020)1369/H46-33) bu hükmeye ilişkin yasal değişikliği memnuniyetle karşılamıştır.

¹⁴ Avrupa Konseyi üye devletlerinde devlet başkanına hakaretle ilgili mevzuatın karşılaştırmalı bir incelemesi için bkz. H/Exec(2024)4.

¹⁵ Mahkeme, Sözleşme'nin 46. maddesi uyarınca, 10. maddenin ihlalinin 299. maddenin hazırlanması ve uygulanmasındaki bir sorundan kaynaklandığını ve ilgili iç hukukun 10. maddeye uygun hale getirilmesinin ihlali sona erdirmeyi mümkün kılan uygun bir telafi şekli olacağını belirtmiştir.

¹⁶ Özlü kararında (8 Ekim 2024, No. 45204/20), Mahkeme, başvuruçunun Twitter paylaşımlarının devlet organları ve yetkililerine yönelik keskin ve abartılı bir eleştiri olarak değerlendirilebileceğini, ancak bu paylaşımların gereksiz yere saldırgan veya hakaret içeren nitelikte olmadığını ve şiddet veya nefreti teşvik etmediğini belirtmiştir. Mahkeme, kararın açıklanmasının ertelenmiş olmasına rağmen, başvuruçuya hapis cezası verilmesinin başvuruçunun üzerinde caydırıcı bir etki yarattığına hükmetmiştir (§§ 24, 25).

¹⁷ *Yorulmaz* kararında (8 Ekim 2024, No. 41400/19) kararında, Mahkeme, başvuruçunun Facebook'ta o dönemki Başbakan hakkında paylaştığı yorumlar nedeniyle Ceza Kanunu'nun 125 § 3 maddesi (kamu görevlilerine hakaret) uyarınca cezai mahkumiyetine ve kararın açıklanmasının ertelenmesine ilişkin kararın, başvuruçunun ifade özgürlüğü hakkının kullanılmasına müdahale teşkil ettiğine hükmetmiştir. Mahkeme, özellikle ulusal mahkemelerin yeterli bağlamsal analiz yapmamasını eleştirdi (§§ 22, 27).